

Naar een nieuw beeld van de leraar?

Reflecties vanuit het OECD Teaching Compass

Elvira Folmer, Helma Oolbekkink

Elvira Folmer

Helma Oolbekkink

Beide auteurs zijn verbonden aan het lectoraat professionaliteit van leraren van de Academie Educatie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Inleiding

Het onderwijs en het leraarschap in het primair en voortgezet onderwijs staan sterk onder druk. Van onderwijs wordt enerzijds verwacht dat zij de problemen 'oplost' van de samenleving en aandacht geeft aan zaken als duurzaamheid, polarisatie, kansengelijkheid etc. En tegelijkertijd de kwaliteit van bijvoorbeeld de basisvaardigheden goed op orde houdt (Oolbekkink-Marchand, 2025). Van leraren wordt in die zin veel gevraagd, ook wel aangeduid als 'intensificatie' van het leraarschap (Ballet & Kelchtermans, 2009). In deze situatie komt de vraag op wat een leraar nu eigenlijk moet kennen, kunnen en zijn. Welke competenties en bekwaamheden hebben leraren nodig om bij te dragen aan goed onderwijs voor alle leerlingen?

Recent is hiertoe in Nederland het beroepsbeeld voor de leraar en de bijbehorende bekwaamheidseisen herzien door de beroepsgroep. In dit beroepsbeeld wordt een aantal kerntaken van de leraar omschreven zoals 'kennis overdragen', en een 'veilig klimaat' realiseren voor en met leerlingen. De nadruk ligt in zowel het beroepsbeeld als de bekwaamheidseisen sterk op wat een leraar moet doen in relatie tot zijn/haar rol in de klas en op school. Er is minder aandacht voor de identiteit van de leraar en de context van het onderwijs waarbinnen de leraar zijn werk doet. Het is de vraag of

dit beeld van de leraar toereikend is voor bovengenoemde uitdagingen waar het onderwijs voor staat. Het handelingsvermogen (*agency*) van de beroepsgroep leraren en de persoonlijke bronnen die het leraarschap voeden, komen niet expliciet naar voren in het beroepsbeeld. Dit terwijl bijvoorbeeld de onderwijsraad al eerder een oproep deed om hier aandacht voor te hebben (Onderwijsraad, 2016).

Zowel de persoonlijke kant van het leraarschap (identiteit) als de rol van *agency* komen terug in een recent policy paper van de Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD, 2025). Hierin wordt een zogenaamd *Teaching Compass* geïntroduceerd, zie Figuur 1.

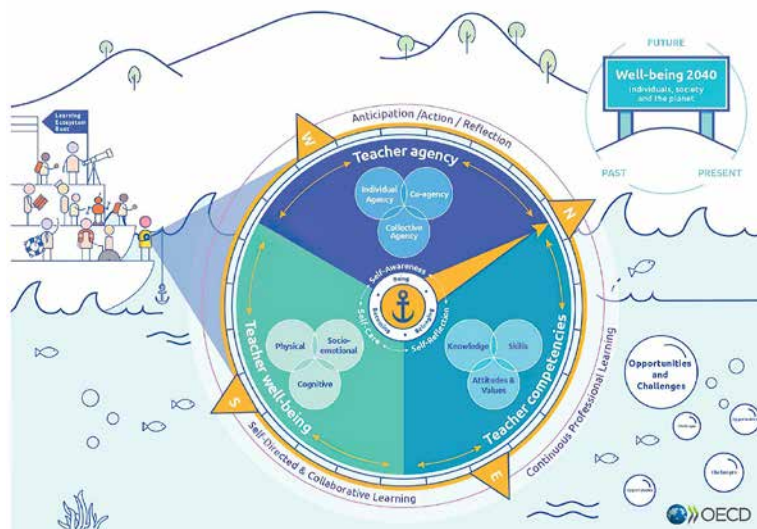
De OECD schetst een visionair kader voor het beroep van leraren in de 21e eeuw en positioneert hen terecht als *agents of curriculum change*. De kern of het anker van het Teaching Compass wordt gevormd door de professionele identiteit van leraren bestaande uit kernwaarden, doelen en betekenisgeving die leraren meenemen in hun werk en die zij inzetten om onderwijs vorm te geven voor nieuwe generaties. In het kompas staat daarnaast de *agency* van leraren centraal als een drijvende kracht voor verandering in het onderwijs. Het concept *agency* verwijst naar het gericht en doelbewust veranderen van onderwijspraktijken om daarmee bij te dragen

aan het leren van leerlingen, schoolontwikkeling en uiteindelijk ook aan het eigen welbevinden (Oolbekkink-Marchand, 2017; 2022). *Agency* is niet zozeer een 'eigenschap' van een leraar, maar ontstaat in interactie met de bronnen in de omgeving en wordt daardoor ook mogelijk gemaakt. Verder worden competenties benoemd die essentieel zijn in aanvulling op de essentiële vakinhoudelijke en pedagogische kennis en technische vaardigheden zoals adaptieve expertise. Ten slotte wordt erkend dat het welzijn van leraren van essentieel belang is voor toekomstgericht onderwijs. Zoals het policy paper aangeeft, is het *teaching compass* bedoeld om leraren te positioneren als 'co-designers of learning and key architects of a collective future'. Met andere woorden ontwerpers van toekomstgericht Onderwijs.

Als we beide beelden van de leraar vergelijken dan valt op dat in de Nederlandse context het beeld van de leraar meer bestaat uit het 'handelen' wat hij/ zij geacht wordt te doen als kern van het leraarschap in relatie tot het werk in de klas en op school. In het OECD kader daarentegen wordt ook de professionele identiteitskant en de rol van *agency* beschreven en wordt het leraarschap breder opgevat. Het gaat om het werk van de leraar in de klas en op school, in relatie tot de grote uitdagingen waar de samenleving mee te maken heeft en die ook de school inkomen. Kortweg samengevat geeft het Nederlandse beroepsbeeld een smaller beeld van het leraarschap dan het OECD kader. Tegelijkertijd is er wat ons betreft kritiek mogelijk op de manier waarop in het OECD kader wordt gesproken over de rol van de leraar.

Noodzakelijk competenties voor de leraren als 'agent' van curriculumverandering

De OECD roept op tot een nieuw narratief voor het beroep van de leraar. Zij positioneert leraren als 'co-designers of learning en key architects of our collective future'. De wereld om ons heen roept om het 'empoweren' van leraren als 'co-designers of learning, adaptive experts and agents of change'. Leraren moeten daarbij niet alleen reageren op veranderingen, maar curriculaire veranderingen leiden. Waar de gerichtheid op de toekomst een heel sterk punt is van het *teaching compass* schuilt hier ook een gevaar in. Leraren zijn tenslotte in hun werk als pedagoog altijd (ook) bezig als cultuurdrager, zij richten zich nooit alleen op verandering en de uitdagingen van een nieuwe generatie, maar ook op het inleiden van kinderen en jongeren in de huidige cultuur, het overdragen en bewustmaken van bepaalde gewoontes of tradities die belangrijk zijn in een bepaalde context (Oolbekkink-Marchand & Kuiper, in progress). Daarnaast wordt als

Figuur 1. *Teaching Compass* (OECD, 2025)

het gaat om *agency* weinig ingegaan op de morele afwegingen die leraren elke dag maken voor hun leerlingen hun specifieke schoolcontext. *Agency* van leraren krijgt vorm in relatie met anderen in de onderwijscontext en wordt zichtbaar in de kleine en grotere keuzes die leraren maken voor hun leerlingen en de afwegingen die daaraan ten grondslag liggen. In het kompas lijkt *agency* vooral een 'neutraal concept' dat gaat over leraren die veranderingen realiseren richting de toekomst (Oolbekkink-Marchand, Kusters & Van Halem, forthcoming).

Een van de kernelementen van het *teaching compass* richt zich op de benodigde competenties van de leraar om dit te kunnen doen. Hierbij onderscheiden zij drie typen competenties: kennis, vaardigheden, en houdingen en waarden waarbij zij benadrukken dat het gaat om het implementeren van een competentiegericht curriculum dat kennis, vaardigheden, houdingen en waarden integreert. Het curriculum dat de OECD voor staat is: "concept-gedreven en vaardigheidsgericht, geworteld in echte ervaringen en relevantie. Het zorgt ervoor dat vakkennis niet statisch is, maar tot leven komt door het mobiliseren van menselijke vermogens om complexe problemen op te lossen en gezamenlijk meer rechtvaardige, duurzame toekomst te creëren" (p. 25). De OECD zet zich hierbij nadrukkelijk af tegen de *scheiding tussen kennis en competenties*. De OECD stelt dat het niet moet gaan om een keuze tussen beide, maar om integratie.

Wanneer we van een afstandje kijken naar de competenties die de OECD onderscheidt in elk van de drie genoemde deelverzamelingen, dan valt op dat hier veel competenties worden genoemd; van *disciplinary knowledge* tot *knowledge of the learner*, van *critical thinking* tot *scientific thinking* en *emphaty*, en van een *growth mindset* tot *ethical responsibility* en *environmental awareness*. Opvallende afwezige in al deze rijtjes met competenties zijn de competenties die een leraar

nodig heeft om curriculumbewust te kunnen handelen en zo daadwerkelijk de *agent of curriculum change* te kunnen zijn (Priestley et al., 2015). Dit type competenties wordt nauwelijks aangeraakt, er wordt alleen in de categorie kennis gesproken over curriculumkennis zonder dat daar een toelichting op wordt gegeven.

In Nederland is er een duidelijke roep om dit soort competenties (Nieveen e.a.2024, Wetenschappelijke Curriculumcommissie, 2024), mede ingegeven door het feit dat leraren in het funderend onderwijs in Nederland relatief veel ruimte hebben om zelf invulling te geven aan onderwijs en aan curricula (Bron, 2019) en ontwerpen daarmee niet zozeer een voorrecht is voor leraren maar een professionele noodzaak. Het is dan ook onderdeel van het beroepsbeeld van de leraar zoals beschreven door Snoek en anderen (2017). Ook is het een van de beoogde ontwikkelpaden in de Nationale Aanpak Professionalisering Leraren (zie: Home | Nationale Aanpak Professionalisering Leraren). Bovendien is Kennis van het curriculum een onderdeel van de herziene bekwaamheidseisen voor de leraar met daarbinnen aandacht voor het ontwerpen van het onderwijs over de leerjaren heen (Samenwerkingsverband Lerarenorganisaties, 2025).

Curriculumbewust handelen en curriculumbekwaamheid

Curriculumbewust handelen
Wanneer je de verschillende uitdagingen die op het onderwijs afkomen (zie inleiding) het hoofd wil kunnen bieden en als leraar de rol van *agent of curriculum change* wilt pakken dan is daar niet alleen *agency* (zie vorige paragraaf) voor nodig, maar ook curriculumbewust handelen. Leraren die curriculumbewust handelen, ontwikkelen bewust en doelgericht curriculumonderdelen, bedden deze in en stemmen deze af in het licht van het curriculum als geheel (Van den Bosch et al., 2024). Folmer-Annevelink e.a. (2025) koppelen de definitie van curriculumbewust handelen nog meer aan *agency*. Zij zien curriculumbewust handelen als doelgericht (vanuit visie) en op basis van kritische afwegingen en analyse bewuste keuzes maken voor de inrichting van het curriculum, waardoor je invloed (*agency*) op dat curriculum hebt. De kritische analyses en keuzes worden ingegeven door bijvoorbeeld veranderingen in de maatschappij, een veranderende schoolvisie op onderwijs, de wens het onderwijs nog beter af te stemmen op een veranderende leerlingpopulatie, leerresultaten die te wensen over laten, etc. Dit soort ontwikkeling brengt het curriculum in beweging en maakt dat er andere keuzes gemaakt worden ten aanzien van het curriculum.

Curriculumbekwaamheid
Om curriculumbewust te kunnen handelen en daarmee de

Curriculumperspectieven	Curriculumexperties
<i>Inhoudelijk perspectief</i> (‘Wat’-vragen, zoals: Welke curriculumkeuzes maken we? Wat is onze rationale? Wat zijn kernmerken van de diverse curriculumcomponenten?)	Vakinhoudelijke expertise
	Vakdidactische expertise
<i>Technologisch perspectief</i> (‘Hoe’-vragen, zoals: Hoe gaan we de ontwerpogave aanpakken? Welke ontwerpstrategie volgen we? Hoe en wanneer voeren we evaluatieactiviteiten uit?)	Curriculumprobleemoplossingsexpertise
	Consistentie-expertise
<i>Sociaal-politiek perspectief</i> (‘Met wie’-vragen, zoals: Wie zijn betrokken bij het besluitvormingsproces? Wie beslist hierover? Wat is de rol van de leraren en de schoolleiding?)	Cohherentie-expertise
	Reflectieve expertise

Tabel 1. Curriculumontwerpcapaciteiten (Nieveen e.a., 2024)

rol als *agent of curriculum change* te kunnen pakken is het van belang dat leraren (of teams van leraren) voldoende curriculumbekwaam zijn. Nieveen e.a. (2024) onderscheiden, voortbouwend op het werk van Huizinga (2009, 2014) drie curriculumperspectieven (wat, hoe en met wie, zie Tabel 1) waarbinnen steeds twee specifieke curriculumontwerpexpertises worden onderscheiden. Bij het inhoudelijke perspectief (wat) worden zowel vakinhoudelijke als vakdidactische expertise onderscheiden. Het gaat hierbij om vragen als welke ontwerpkeuzes maken we, vanuit welke visie op onderwijs? Het technologische perspectief (hoe) onderscheidt zowel curriculumprobleemoplossingsexpertise als consistentie-expertise. Hier gaat om de aanpak van ontwerpuitdagingen; welke ontwerpbenadering en/of ontwerpmodel kiezen we, en hoe geven we vorm aan de evaluatie van een (eerste) ontwerp? Het sociaal-politieke perspectief bestaat uit coherentie-expertise en reflectieve expertise. Hierbij valt te denken aan wie heeft the lead bij het ontwerpproces, wie worden erbij betrokken en in welke rol?

Conclusie

Met het *Teaching Compass* zet de OECD aan tot reflectie op het leraarschap in de huidige samenleving. Terecht wordt er in het kompas aandacht gevraagd voor de toekomst van de wereld, het welzijn van kinderen en jongeren en het omgaan met grote problemen. Ook sterk is dat er aandacht voor de identiteit en de *agency* van leraren is als het gaat om curriculumontwerp. In dit artikel zijn we ook kritisch op het

kompas en vragen we aandacht voor de rol van de leraar als cultuurdrager en als degene die morele afwegingen maakt. Ook benoemen we het belang van het nader invullen van de kennis en competenties die nodig zijn om daadwerkelijk als leraren richting te geven aan het curriculum in het licht van de grote uitdagingen waar we voor staan.

De rol van de leraar is cruciaal in het onderwijs en bepalend voor de curriculumontwikkeling. We juichen dan ook toe dat er in de komende jaren meer aandacht komt voor de professionalisering van leraren op het domein van curriculumbekwaamheid; in de Nationale Aanpak Professionalisering Leraren (NAPL) zal curriculumexpertise een van de mogelijke specialisaties zijn waarin leraren zich nader kunnen bekwalen. We moedigen lerarenopleidingen aan om hier

in hun curriculum ook meer werk van te maken (Nieveen e.a., 2024; Folmer & Grol, 2023). Daarnaast roepen we lerarenopleidingen ook op om, in dialoog met studenten en de beroepsgroep, scherp te blijven op het beroepsbeeld van de leraar dat centraal staat in de opleiding. Het is van belang dit niet te 'verengen' tot een praktijk die alleen kijkt naar het handelen van de leraar, maar de rol van identiteit en overtuigingen buiten beschouwing laat. Daarbij om ook aandacht te blijven geven aan de rol van de leraar in de bredere samenleving en in relatie tot de uitdagingen waar nieuwe generaties voor staan.

Literatuurlijst

- Ballet, K., & Kelchtermans, G. (2009). Struggling with workload: Primary teachers' experience of intensification. *Teaching and teacher education*, 25(8), 1150-1157.
- Bron, J. (2019). *Onderhandelen over het curriculum*. Didactief Online. Beschikbaar op <https://didactiefonline.nl/artikel/onderhandelen-over-het-curriculum>.
- Folmer, E. & Grol, R. (2023). Leraren leren ontwerpen. *Dimensies*, (7), 71-83.
- Folmer-Annevelink, E., Groenendijk, T., Grol, R., Litjens, L., Peeters, W. & Van Slochteren, G. (2025). *De leraar als ontwerper. Vind je eigen weg in curriculumontwikkeling*. Helmond: Uitgeverij OMJS.
- Huizinga, T. (2009). *Op weg naar een instrument voor het meten van docentcompetenties voor het ontwikkelen van curricula* (master thesis). Enschede: University of Twente.
- Huizinga, T., Handelzalts, A., Nieveen, N. & Voogt, J. (2014). Teacher involvement in curriculum design: Need for support to enhance teachers' design expertise. *Journal of curriculum studies*, 46(1), 33-57.
- Nieveen, N., Schalk, H., & Van Tuinen, S. (2017). Onderwijs van de toekomst: Aandacht binnen lerarenopleidingen voor schooleigen curriculumontwikkeling. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 38(4), 5-20.
- Nieveen, N., Veen, J. van der & Ventura-Medina, E. (2024). *Pathways to innovative STEM education*. Eindhoven: Technische Universiteit Eindhoven.
- OECD (2025), "OECD Teaching Compass: Reimagining teachers as agents of curriculum changes", *OECD Education Policy Perspectives*, No. 123, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8297a24a-en>.
- Onderwijsraad (2016). Een ander perspectief op professionele ruimte in het onderwijs.
- Oolbekkink-Marchand, H.W. (2017). Leraren veranderen: een pleidooi voor het versterken van de stuurkracht van leraren in een bewegend onderwijsveld. Lectorale rede HAN.
- Oolbekkink-Marchand, H., van der Want, A., Schaap, H., Louws, M., & Meijer, P. (2022). Achieving professional agency for school development in the context of having a PhD scholarship: An intricate interplay. *Teaching and Teacher Education*, 113, 103684.
- Oolbekkink-Marchand, H.W. (2025). Leraren Opleiden in het Oog van de Storm. Whitepaper Velon.
- Oolbekkink-Marchand, H.W., Kusters, M., & Van Halem, N. (submitted). Agency in de onderwijscontext.
- Samenwerkingsverband Lerarenorganisaties. (2025). Herijking bekwaamheidseisen leraar. AOb, CNV Onderwijs, BVMBO, FvOv & Platform VVVO. <https://www.aob.nl/assets/Downloads/Herijking-bekwaamheidseisen-leraar.pdf>
- Priestley, M., Biesta, G., Philippou, S. & Robinson, S. (2015). The teacher and the curriculum: Exploring teacher agency. In: D. Wyse, L. Hayward & J. Pandya (Red.). *The SAGE Handbook of Curriculum, Pedagogy and Assessment* (pp. 000-000). Londen: SAGE Publications.
- Snoek, M., van der Sanden, M., Sligte, H., Volman, M., & Wolthuis, F. (2017). *Beroepsbeeld leraren*. Hogeschool van Amsterdam.
- van den Bosch, L., Herder, A., van Slochteren, G., & Groenendijk, T. (2024). Van theorie naar betekenisvolle le(e)spraktijk: hoe ontwerponderzoek bijdraagt aan curriculumexpertise van leraren. *Tijdschrift OnderwijsPraktijk Studies*. <https://doi.org/10.54657/TOPS.14247>
- Wetenschappelijke Curriculumcommissie (2024). *Op weg naar eigentijds Onderwijs. Curriculumherziening in Nederland. Eindadvies Wetenschappelijke Curriculumcommissie*. Amersfoort: Curriculumcommissie.